UDC 821.163.41–93–344.09 Horvat J.

Dubravka TEŽAK

PISANJE JOŽE HORVATA KAO NAGOVJEŠTAJ SUVREMENE FANTASTIKE

КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ У ВИДОКРУГУ КОМПАРАТИВНИХ ИЗУЧАВАЊА

SAŽETAK: Prateći razvojni niz djela za djecu i mladež fantastičnog diskursa (narodna bajka, umjetnička bajka, fantastična priča) dolazimo do suvremenih fantastičnih narativnih tvorevina koje se ne uklapaju u postojeću kategorizaciju, već čine novi žanr u fantastičnoj književnosti koji još nije terminološki definiran (posttolkinovska fantastika, suvremena fantastika, novodobna fantastika ili visoka fantastika). Nakon procvata tog žanra u anglosaksonskim zemljama, popularnost mu se širi u svim zemljama zapadnoga kruga pa i u Hrvatskoj. Zanimljivo je da, osim kod mlađih autora koji su se priklonili tom žanru pod utjecajem strane literature, bitne postavke novoga žanra pronalazimo i u djelu hrvatskoga klasika, Jože Horvata. U radu se analizira poslednji Horvatov roman za mlade *Svjetionik* i njegovo moguće uklapanje u žanr suvremene fantastike.

KLJUČNE RIJEČI: posttolkinovska fantastika, stvarnost, mitologija, simbolika, metaforički komentar, sudbinski elementi

Djela fantastičnog diskursa namijenjena djeci obično povijesno i teorijski očitavamo u stupnjevitu nizu kojemu na početku stoji narodna bajka. Iz nje se razvila umjetnička bajka (autorska bajka), a iz ove fantastična priča (začetnik L. Carroll). Riječ je o istom literarnom fenomenu čiji svaki literarni stupanj proizlazi iz prethodnoga, ali prethodni s pojavom novo-

ga polako zamire. Za najnoviji stupanj fantastične narative još se nije ustalio termin. U stranoj literaturi naći ćemo nazive koje bismo mogli prevesti kao visoka fantastika, suvremena fantastika, posttolkinovska fantastika i novodobna fantastika. Svi se slažu da taj smjer fantastike započinje s Tolkienovim *Gospodarom prstenova* (1954–55). To djelo se odvojilo od prijašnjega razvojnog stupnja fantastike, fantastične priče, prije svega s neizmjerno povećanom složenošću fantastičnoga svijeta. Riječ je o mnogo zahtjevnijem i ozbiljnijem tipu priče od prethodnoga stupnja. Složeno narativno djelo zbog svoje obimnosti češće se naziva romanom nego pričom, karakteriziraju ga rekurentne teme i motivi. Radnja je obično smještena u nekom stvorenom, izmišljenom, paralelnom svijetu izmaštanog kraljevstva (zemlje). Stvarni svijet može, ali ne mora biti dio zamišljenoga svijeta, odnosno književne konstrukcije. Junaci mogu zazivati stare fundamentalne snage za dobro ili zlo. Upravo sukob između tih suprotstavljenih sila postaje okosnica mnogih djela. Često protagonisti dobivaju da ispune posebno važan zadatak. Oni slijede svoju sudbinu, u seriji pustolovina koje često zahtijevaju više od jednog sveska knjige, da ju ispune. Iako može biti dodira s humorom, opći ton posttolkinovske fantastike je ozbiljan jer je i njezin cilj jako ozbiljan. Naime, posttolkinovska fantastika se zanima za kozmička pitanja i temeljne ljudske vrijednosti kao što su dobrota, istina, hrabrost i sloboda. Većina knjiga posttolkinovske fantastike predstavlja metaforički komentar na današnje društvo. Dobro napisanom knjigom posttolkinovske fantastike smatra se djelo koje ima vješto konstruiran zaplet, uvjerljive karaktere, temu univerzalne vrijednosti i primjeren stil. A najvažnije je da fantastično djeluje uvjerljivo, tj. da autor različitim tehnikama postigne vjerovanje u nevjerojatno.

Glavna publika posttolkinovske fantastike pokriva široki dobni raspon od predadolescentske djece do odraslih. Mnogi od najzanesenijih čitatelja su još djeca koja obožavaju kompjutorske igre izmišljenih pustolovina i fantastičnih junaka (razne „strategije"). Mnogi pak stariji čitatelji sami sebe nazivaju fanovima znanstvene fantastike i zapravo ne prave razliku između znanstvene fantastike i posttolkinovske fantastike. Ni svi kritičari se ne slažu oko točne kategorizacije takvih knjiga pa su u znanstvenu fantastiku (science fiction) često uvrštena djela koja zapravo nemaju ništa znanstvenoga u sebi, nego prije pripadaju posttolkinovskoj fantastici.

Dakle, ocem te vrste fantastike smatra se Tolkien. Ta vrsta literature se najjače razvila u anglosaksonskim državama, ali su anglosaksonski autori golemu popularnost polučili u svim državama Zapadnoga svijeta. Najpopularniji autori toga mladoga žanra su osim samoga Tolkiena: C. S. Lewis, Ursula Le Guin, Peter Beagle, Richard Adams, Stephen Donaldson, Roger Zelanzy, Terry Pratchett, George R. R. Martin, Eoin Colfer, Philip Pullman, William Nicholson i J. K. Rowling.[1] No kod nas, i uopće izvan anglosaksonskih krajeva, najviše su prevođeni i čitani Lewis, Le Guin, Pullman i Rowling, a i imaju dosta utjecaja na domaće autore. Ursula Le Guin je rekla o svrsi fantastike na ovoj razini sljedeće: „Pisac fantastike, bilo da rabi stare mitske i legendarne arhetipove bilo novije iz znanosti ili tehnologije, može govoriti tako ozbiljno kao sociolog, i dobrim dijelom mnogo izravnije, o ljudskom životu kako je on bio proživljen, i kako bi mogao biti proživljen, i kako bi trebao biti proživljen. Uostalom, kao što su veliki znanstvenici govorili i kao što sva djeca znaju, samo zahvaljujući mašti dosižemo najvišu točku opažanja, suosjećanja i nade."[2]

[1] Prema Kenda, Jakob, J.: „Strokovna in znanstvena recepcija sodobne fantazijske literature" (1. del), Otrok in knjiga, br 65, 2006., god. 33, Maribor, Slovenija.

[2] Huck, S. Charlotte, Helpler, Susan, Hickman, Janet: *Childrens Literature in the Elementary School*, Holt, Reinhart and Winston, Inc., Orlando, Florida, 1987.

Posttolkinovska fantastika doseže svoj puni procvat u svijetu osamdesetih i devedesetih godina dvadesetoga stoljeća. U Hrvatskoj djela takve fantastike pišu Zvjezdana Odobašić (Čudesna krljušt, 1995) i Zvonko Todorovski (Mirakul od mora, 2002, Prozor zelenog bljeska, 2003, Mrlja 2004.). Ti su autori dobri poznavatelji takve literature u svijetu, a mlada Zvjezdana Odobašić (kad je napisala Čudesnu krljušt, imala je šesnaest godina) priznala je utjecaj Tolkiena i U. Le Guin na svoje pisanje. No još 1984. godine u Hrvatskoj je objavljena knjiga *Waitapu* Jože Horvata koji nije bio pod utjecajem tih pisaca, ali je njegovo pisanje sasvim u skladu s poetikom žanra posttolkinovske fantastike. I njegovo zadnje djelo objavljeno u biblioteci za mlade Svjetionik (2000) možemo očitati kao djelo te vrste fantastike.

Dok su u svim Horvatovim knjigama za mlađu čitateljsku publiku poprište zbivanja daleka svjetska mora i oceani, roman *Svjetionik* ostaje u okvirima našega Jadranskog mora. Ali i ovdje, kao i u drugim mu djelima, more nije tek puko mjesto radnje, kulisa zbivanja, nego zadobiva simboličke i filozofske komponente koje nam se postupno rastvaraju u čitanju.

Vrlo je zanimljiv način prožimanja fantastike i stvarnosti, kao i uloga prostora u izgradnji likova i fabule. Djelo asocira i na antičku tragediju jer glavni lik i radnja koju pratimo obilježavaju tri sudbinska uzroka. Prvi je pogreška roditelja: raspad obitelji, otac napušta ženu i sina, a dječak Tonko, koji ne može prihvatiti takvu stvarnost, povlači se u snove i izgrađuje vrlo čvrst fantazmagoričan svijet kojemu je teško odrediti granice i iz kojega se katkada teško vratiti u stvarnost. Drugi sudbinski uzrok je vlastiti čin. Zaljubljen u more, Tonko se svojevoljno ukrcava na brod kako bi naučio što više o pomorskom životu i posvetio svoj život moru. Ali zanimljivo je da se već taj drugi čin zbiva isključivo unutar fantastičnog svijeta. Treći sudbinski uzrok je volja božanstva. Zla nerejida zvana Zlokobna ljepotica spašava Tonka za vrijeme brodoloma, ali mu utiskuje na lice poljubac od kojega treba polako umrijeti. Iako se to dogodilo unutar fantastičnog svijeta, povratkom u stvarnost ne dokida se snaga božanstva. Dječak s tragom poljupca na licu polako kopni, a ni suvremena znanost i medicina mu ne mogu pomoći. Taj otisak poljupca, kao materijalni trag koji je dječak donio iz fantastičnog svijeta u stvarnost, prvo je što zbunjuje ostale ljude. Dotadašnje dječakovo ponašanje uvijek su uspijevali obrazložiti racionalnim kategorijama, ali sada je prvi put iz fantastičnog svijeta u stvarni svijet stiglo nešto što je opipljivo i neobjašnjivo.

Kao i u najuspješnijim svjetskim modernim fantastičnim djelima, sve neobično očitavamo kao metaforički komentar na današnje društvo. Na primjer, u današnjici obitelj prestaje biti pouzdano utočište djeci i potpora u njihovu razvoju i odrastanju. Tonko ne može prihvatiti činjenicu da je otac napustio njega i majku pa izmišlja kako je otac otišao na Velebit graditi televizijski toranj za satelitske programe. To je obrambeni mehanizam od prihvaćanja istine u izvanjskom svijetu prema okolini, a u svom unutrašnjem svijetu Tonko gradi lik staroga svjetioničara, bivšega kapetana, koji mu zamjenjuje oca. Naime, u svojoj osamljenosti (majka radi, oca nema) Tonko traži društvo, potreban mu je razgovor, potreban mu je netko u koga će imati povjerenja, netko na koga će se moći osloniti, netko tko će ga upućivati u tajne života. Posjetivši pomorski muzej u Rijeci, vidio je portret pomorca Mate Palčića, koji je u mirovini bio svjetioničar, iz čijih je plavetnih očiju zračila toplina, mudrost i dobrota. Na temelju tog portreta izgradio je svoga prijatelja koji mu nadoknađuje oca u svijetu njegovih snova i maštanja. Taj snoviti, izmaštani svijet služi da nadoknadi dječaku sve ono što je u životu bitno, a zbiljski mu svijet ne može pružiti. Dakle, snoviti svijet popunjava rupe u zbiljskome svijetu, ublažava boli prouzročene u zbilji. Međutim, ko-

liko snoviti svijet može biti blagotvoran za život u zbiljskom svijetu, toliko može biti i poguban ako granice između ta dva svijeta postanu prelabave, što je u priči rezultiralo zlosretnim nerejidinim poljupcem.

I kao što Karmen Milačić lijepo primjećuje: „Sanjatorna i realna razina u ovom romanu duboko su isprepletene i utječu jedna na drugu. O njihovu tijesnu suživotu dovoljno govore samo dva detalja. Priča o svjetioničaru Mati ispunja Tonkovu školsku zadaću naslovljenu 'Moj najbolji prijatelj', a u bajkovitom dijelu knjige kad se Tonko nakon brodoloma usred noći našao u moru i vjeruje da se neće dokopati obale, javlja mu se noćna prepirka između oca i majke prije rastanka pa kori sebe zašto nije utrčao u njihovu sobu i zaklinjao ih da nađu snage i ne ruše obitelj. Fantastika se u ovoj knjizi što je moguće više približava kronici i tako postaje vjerodostojna, jasna i prihvatljiva. A putem kronike autor razvija svoju profesiju pisca, svoju savjesnost i preciznost u fantastičnoj priči. Kroniku prevodi u bajku, a pomoću kronike bajku čini uvjerljivom i jasnom".[3]

Prema tome, Joža Horvat vješto je izgradio dobro promišljen fantastični svijet u kojemu vladaju posebni zakoni kao u svakom autentičnom umjetničkom djelu, ali taj fantastični svijet ipak nije samo slučajan odraz stvarnoga svijeta. Bez fantastičnog svijeta stvarnome svijetu nešto bi jako nedostajalo, bez njega stvarni bi svijet bio nepotpun i nezanimljiv. A o svakom pojedincu ovisi kolika mu je doza snova, mašte, sanjarenja ili fantaziranja potrebna da bi mogao dobro funkcionirati u stvarnom svijetu.

U vrednovanju moderne fantastike traži se dobro strukturiran zaplet, uvjerljiva karakterizacija likova, univerzalno vrijedna tema i odgovarajući stil, no najvažnije je uspijeva li autor nevjerojatno učiniti uvjerljivim. Horvatu je sve to pošlo za rukom. Iako se služi rekvizitima grčke mitologije koje je literatura već odavno dobrano iscrpla, oni se odlično uklapaju u Tonkov fantazmagorični svijet, pojačavajući napetost i iščekivanje kod čitatelja zbog sudbinskih elemenata koji su obilježavali grčku mitologiju i često vodili neminovnom tragičnom završetku. Iako je ovdje izbjegnut tragičan kraj zahvaljujući elementu žrtve koji možemo protumačiti kao utjecaj kršćanske tradicije (svjetioničar se žrtvuje da iskupi Tonka), sretan kraj nas ipak ne čini u potpunosti sretnima. Djelo je od početka do kraja prožeto nekom melankolijom i tugaljivošću. Slika svakodnevnog života je siva. Tonko iz nje bježi u ljepši svijet prirode. Privlači ga šumovito brdo što se izdiže iznad njegova gradića, a s ogoljelog vrha vidi se more. Taj velebni pogled na pučinu podjaruje u Tonku želju da se zbliži s morem i u stvarnosti i u fantaziji. Planina s koje vidi more Tonku postaje oaza u kojoj pokušava uspostaviti unutrašnji mir i ispraviti poljuljanu ravnotežu koja se u tinejdžerskoj dobi lako poremeti. More za njega postaje kao i za staroga kapetana, a vjerojatno i za samoga Jožu Horvata, „nikada dopjevana pjesma. Pjesma puna ljubavi, ljepote i mudrosti".[4]

U plovidbi morem možemo očitati metaforičku sliku čovjekova probijanja kroz život. More mnogo nudi, ali i mnogo traži, čini se da može dati sve (prijateljstvo, hrabrost, smisao, odgovornost...), ali može i uzeti sve (život), no ostavlja čovjeku mogućnost izbora što će od svega onoga što mu je ponuđeno uzeti, i nadu koja uvijek zasvijetli kao svjetionik u trenucima koji se čine bezizlaznima.

Zanimljivo je da glavni lik ne živi na samom moru, nego mora učiniti određeni napor (popeti se na brdo) samo da bi vidio more. A to more ga neobjašnjivo privlači kao što je privlačilo i kontinentalca Jožu Horvata (rođenog u Kotoribi u Međimurju) koji se nekoliko puta otiskivao na more, a i kad je bio na kopnu, daleko od mora glavne su mu opsesije bile reminiscencije i refleksije na more, što je vidljivo iz njegova pisanja.

[3] Milačić, Karmen: „Snovi i stope vremena", Vjesnik, 16. 8. 2000.

[4] Horvat, Joža: *Svjetionik*, Naklada Ljevak, Zagreb 2000. str. 57.

Prilikom objavljivanja knjige *Operacija Stonoga* Ibrahim Kajan je ustvrdio: „More kao činjenica i kontinuirana metaforička konstatacija u Horvatovim promišljajima postaje autorov „središnji glas", materijalizirana točka (duha) koja, poput sitnozora, sabire i rasipa svekolike unutrašnje čovjekove senzacije".[5] Istu funkciju more je zadržalo i u kasnijim Horvatovim djelima, pa tako i u *Svjetioniku*.

U lik Tonka Horvat je sasvim očito ugradio i autobiografske elemente. Povjesničari i kritičari su, pronalazeći simboliku autorova života u literarnim recima, rado povlačili paralelu s Nazorom i njegovim stvaralaštvom (S. Hranjec, I. Zalar). Za razliku od Horvata Nazor je rođen na moru, ali ga je životni put odveo duboko na kopno, odakle je svojim pisanjem također iskazivao vječitu čežnju za morem i njegovim tajnama. Iako je pisao drukčiju vrstu proze od Horvata, sličnosti možemo pronaći u naglašenoj simbolici i metaforici temeljenoj na moru, kao i u posezanju za starim mitovima i legendama čije elemente i jedan i drugi vješto ugrađuju u svoju prozu stvarajući zanimljive fantastične svjetove koji imaju neobičan utjecaj na stvarnosni svijet. Na primjer, u Nazorovoj *Halugici* mnogi su prepoznali simboličnu sliku autorova života i stvaralaštva. To je bajka o suprotnosti, ali i dubokoj povezanosti mora i kopna, mašte i zbilje, čovjeka i prirode, tuge i sreće, materije i duha. A upravo sve te suprotnosti možemo iščitati i iz Horvatova *Svjetionika*. Sukob mora i kopna najpotpunije dolazi do izražaja u dijalogu staroga svjetioničara i nerejide:

S kojim pravom stanovnik mora određuje sudbinu stanovniku kopna, na osnovi kojih i čijih zakona? Sve što je upereno protiv životnih interesa ljudske vrste, neprihvatljivo je i na rubu bezakonja, te zavređuje kaznu.

Spoznavši da su njezine riječi razjarile svjetioničara, Peristera ga pokuša smiriti i ukazati na izvore nesuglasja:

Govoriš o zakonu... Znaj da pravo i zakoni koji vrijede na kopnu nisu u suglasju sa zakonima i pravom u moru.[6]

Uzrok svjetioničarevu i nerejidinu žustru razgovoru je sudbina dječaka Tonka, dakle upravo onog lika koji je podrijetlom s kopna, ali voli more više nego što je to uobičajeno. Tu nam Horvat nabacuje ideje i za filozofska promišljanja o sreći i slobodi s kojima smo se susretali već i u njegovim prijašnjim djelima, naročito u romanu *Waitapu*, gdje postavljenu crtu, koja se ne smije prijeći ili ju zapravo treba prijeći, možemo filozofski vrlo široko tumačiti kao granicu prema slobodi, prema sreći, prema napretku... U Tonkovu nezadovoljstvu i bijegu u planinu, odakle vidi more, očitavamo njegovu težnju za ljudskom srećom, za slobodom što mu može pružiti samo more. Horvat nas upućuje na razmišljanje imamo li pravo odlučivati u ime drugih što je za njih sreća i sloboda. Ono o čemu treba razmisliti Horvat u pravilu uvijek uvija u slikoviti veo priča iz mitologije. Tako dobra nerejida Peristera priča svjetioničaru sudbinu Heraklova pratioca Hilasa kojega je Heraklo poslao po vodu, ali se on toliko svidio nimfama da su ga povukle u izvor gdje je ostao zauvijek. Za Herakla su nimfe bile zločinke, ali to ne znači da su bile i za Hilasa jer on je kod njih u podvodnom carstvu bio dobrodošao gost. Istu misao ponovit će mu i zla nerejida Zlokobna ljepotica pričajući mu sudbinu Kidipe, svećenice boginje Here. Kako ne bi zakasnila na svečanost u hramu božice Here, njezini sinovi su se upregli u kola i dovezli ju na vrijeme. Kidipa tad zamoli Heru da ih nagradi, zbog požrtvovnosti, najjepšim darom što božica i učini, ali najljepši dar po mišljenju bogova nikako se ne poklapa s ljudskom vizijom najljepšega dara. Naime, Kidipini sinovi su zapali u sladak san iz kojega se nikada nisu probudili jer „po mišljenju bogova najveća je čovjekova sreća slatka i nenadana smrt u mladosti, kad je već ro-

[5] Kajan, Ibrahim: *Veliki roman Jože Horvata*, Umjetnost i dijete, br. 6, 1984.

[6] Horvat, Joža, *Svjetionik*, str. 119.

đen na ovome svijetu".[7] Na ovakva autorova razmišljanja mogla je utjecati i osobna tragedija, gubitak sinova u vrlo mladoj dobi.

No staroga svjetioničara ni dobra ni zla nerejida svojim tvrdnjama nisu poljuljale u njegovoj viziji ljudske sreće pa Horvatova priča nije tako pesimistična kao Nazorova i ne završava poput antičke tragedije – neminovnim tragičnim završetkom. Horvat u svojemu djelu pokazuje da ipak nije baš sve determinirano, da se snagom ljudske volje, želje, pravog prijateljstva i spremnosti na žrtvu čovjek može odupriljeti onome što se čini neminovnim. Žrtva prijatelja koja čak pobjeđuje božansko simbolizira poraz nadmoćnoga zla.

Borba između dobra i zla, svjetla i tame, života i smrti je rekurentna tema moderne fantastike jer smo ju jednako tako učestalo nalazili i u vrlo staroj književnosti, npr. najstarijim epovima. Horvat vrlo uspješno pomiruje nešto što je vrlo staro, grčke mitove bazirane na toj vječnoj temi sa onim što je sasvim suvremeno i aktualno u današnjem vremenu, dajući na taj način svojem djelu i temi koju obrađuje univerzalnu vrijednost.

Osim što je djelo fiksirano na dva vremenska određenja: suvremenost i antika, određeno je i prema poimanju stvarnosti: fiksiran je svijet zbilje i svijet snova. Možemo govoriti o dva načina spoznavanja svijeta, što i Tonkova majka u djelu iskazuje riječima: „Valjda primjećuješ da nas dvoje živimo kao dva posve različita svijeta. Ti u oblacima, u svijetu mašte, ja na zemlji u svijetu zbilje, prođu i dani da se jedva vidimo".[8] San i java se pretapaju i dopunjuju, no važnost uočavanja tih dviju dimenzija vidljiva je i iz toga što su te dvije dimenzije označene i različitim tiskovnim slogom. Osim vidljive grafičke razlike, autor razliku između dva svijeta potencira i razlikom u stilu pisanja, na što nas ponovno upozorava Karmen Milačić: „Nasuprot stilskoj jednostavnosti slika svakodnevnog života i zapleta priče, svijet snova i Tonkovi unutarnji monolozi upućeni dragoj djevojčici ispisani su dugim, bogatim rečenicama poetskog daha, a u dramatičnim poglavljima nalazimo i neke neobične stilske kadence, ustreptali i zahuktani ritam, iskričave dijaloge, diskurs u kojemu se stapaju slike i zvukovi, svjetlost i tama, doživljeno i domišljeno".[9]

Takvo pisanje konstruktivni je element romana jednako kao i u Horvatovu vrhunskom ostvarenju *Waitapu*. Majstorski izgrađen postupak paralelizma dviju priča, antičke legende i suvremenog realiteta, na arhetipskoj matrici podržava vidljivu i nevidljivu stranu ljudske prirode. Tako realnost i legenda u tkanju Horvatove bogate imaginacije ostvaruju jedinstvo mentalnog prostora i iracionalnog vremena, što stvara kod čitatelja uvjerenje da je i nemoguće moguće.

Činilo se da je knjigom *Waitapu* Joža Horvat zatvorio svoj literarni krug, što je sam dao naslutiti riječima: „*Besa* i jedan put u beskraj, *Stonoga* i *Astrolab*, s njima sam plovio do ljudskog mogućeg, do crte, ali sam s Iteom i *Waitapu* prešao tu crtu. Nije samo Iteo prešao crtu u mom djelu, i ja sam zajedno s dječakom prešao crtu. I to samo ja znam da sam prešao. Zato šutim. Šutim u smislu jednog pomirenja. Čovjek na kraju balade." Međutim, sedamnaest godina nakon objavljivanja knjige *Waitapu* zasvijetlio je i *Svjetionik* obarajući nekad izrečene autorove riječi. *Waitapu* i Svjetionik romani su slične literarne konstrukcije, ali svaki priča drugu priču. I jedna i druga priča posve su ljudske i primjenjive na nas i naše bližnje. Obje su naglašeno pustolovne, ali i dirljive istovremeno, njihova se ljepota ogleda u više slojeva. Čar otkrivanja novoga može biti opasna, ali može i ispuniti i obogatiti ljudski život. Glavni junaci u oba romana žive između legende i grubosti sva-

[7] Horvat, Joža, *Svjetionik,* str. 138.
[8] Horvat, Joža, *Svjetionik*
[9] Milačić, Karmen: „Snovi i stope vremena", Vjesnik, 16. 8. 2000.

kodnevnice. Horvat čitatelje osvaja igrom i dosjetkom koje nisu tek puka zabava, nego kvalitetna podloga za promišljanja o svijetu i životu uopće, te ljudskim postavkama o smislu, o slobodi, o čežnji, o vrijednostima itd.

Svakako treba istaknuti i uspjelu, zaokruženu kompoziciju romana *Svjetionik*. Prema riječima Karmen Milačić, ona „ima oblik kruga što ga čine ishodište i rasplet priče na istom mjestu zbivanja, pomorskom muzeju u Rijeci, ali to saznajemo tek u posljednjem poglavlju znakovito naslovljenom 'Priviđenje je bilo prekrasno'. Kratko, zaključno poglavlje pogled je u budućnost, u kojem ima nade u dane koji dolaze i vjere u ljubav".[10]

Devedesetih godina dvadesetoga stoljeća u književnosti je prilično poraslo zanimanje za izmišljene svjetove, odnosno za viđenje svijeta kao rascijepljenog na stvarno i nestvarno. S jedne strane razloge tome tražimo u utjecaju drugih medija, stvaraju se vrlo maštoviti i složeni svjetovi u filmovima, videoigrama, kompjutorskim igrama, ali s druge strane upravo su neka književna djela utjecala i na spomenute medije. Izuzetnu popularnost postigle su ekranizacije Tolkienovih knjiga čiji motivi se obilato koriste i u drugim medijima. Generacije mladih autora okreću se stvaranju fantastike u kojoj izgrađuju paralelne, čudesne, nesvakidašnje svjetove pokušavajući ih izgraditi što složenije i maštovitije. S ponosom možemo reći da je Joža Horvat svojim pisanjem vrlo rano ukazao na mogućnosti literarne kombinatorike stvarnoga i nestvarnoga, od čega stvara zanimljivu podlogu za iskazivanje temeljnih ljudskih vrijednosti kako ih on vidi i doživljava. Vjerojatno nesvjestan da plovi literarnim vodama koje su baš najpopularnije u svijetu, nemiran i radoznao Horvatov duh stvorio je djela koja nadilaze privlačnost pomodnog literarnog trenutka i uvrštavaju se u onu literaturu koja je aktualna u svim vremenima.

[10] Milačić, Karmen: „Snovi i stope vremena", Vjesnik, 16. 8. 2000.

LITERATURA

Horvat, Joža: *Waitapu*, Mladost, Zagreb 1984.

Horvat, Joža: *Svjetionik*, Naklada Ljevak, Zagreb 2000.

Hranjec, Stjepan: *Književno djelo Jože Horvata*, Zrinski, Čakovec 1989.

Huck, Charlotte; Hepler, Susan; Hickman, Janet: *Children's Literature in the elementary school*, Holt, Reinhart and Winston, Inc. Orlando, Florida 1987.

Kajan, Ibrahim: „Veliki roman Jože Horvata", Umjetnost i dijete, 6, Zagreb 1984.

Kenda, J. Jakob: *Strokovna in znanstvena recepcija sodobne fantazijske literature*, Otrok in knjiga, 65, Maribor 2006.

Mačković, Đurđa: „Svjetionik", Marulova Korablja, 16. 6. 2000.

Matković, Maja: *Dječak i more*, Večernji list, Zagreb 14. 5. 2000.

Mihanović-Salopek, Hrvojka: „Uzbudljiva igra života", pogovor knjizi *Svjetionik*, Naklada Ljevak, Zagreb 2000.

Milačić, Karmen: *Snovi i stope vremena*, Vjesnik, Zagreb 16. 8. 2000.

Dubravka TEŽAK

WRITING OF JOŽA HORVAT AS ANNOUNCEMENT OF CONTEMPORARY FANTASY

Summary

Following the developmental line of works for children and young adults of fantasy (folk fairy tale, literary fairy tale, fantasy story) we reach the contemporary narratives which do not fit into the existing categorization, but make up a new genre in the fantastic literature which is not yet defined in terminology (post-Tolkien fantasy, contemporary fantasy,

new-age fantasy, high fantasy). After the boom of that genre in Anglo-Saxon countries, its popularity spread into all the western countries, including Croatia. It is interesting that besides younger authors who have moved towards that genre under the influence of foreign literature, important postulations of the new genre can be found in Croatian classics of Joža Horvat. The work analyzes Horvat's last novel for young adults *The Lighthouse* and how it possibly fits into the genre of contemporary fantasy.

Key words: post-tolkien fantasy, reality, mythology, metaphoric comment, fateful elements

UDC 821.163.41–93–312.9.09 Petrović U.
821.111(73)–93–312.9.09 Gaiman N.

♦ *Љиљана ПЕШИКАН–ЉУШТАНОВИЋ*

СИРОЧЕ МЕЂУ ДУХОВИМА – „ПЕТИ ЛЕПТИР“ УРОША ПЕТРОВИЋА И „ПРИЧА О ГРОБЉУ“ НИЛА ГЕЈМЕНА*

САЖЕТАК: Рад упоређује романе српског писца Уроша Петровића *Пети лептир* и енглеског писца Нила Гејмена *Прича о гробљу*, указујући на мотивске и сижејне блискости и особену духовну подударност, која долази до изражаја у слици света, обликовању ликова, грађењу заплета и транспозицији различитих видова фолклорне фантастике.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Урош Петровић, Нил Гејмен, књижевни лик, хорор, хумор, иницијација

Када сам својевремено написала да је роман Уроша Петровића *Пети лептир*, по споју „поетског, хуморног и сабласног, упоредив с Гејменовом *Коралином*“[1], нисам слутила да ће само годину дана ка-

* Истраживања на којима је заснован овај рад одвијала су се у оквиру пројекта Синхронијско и дијахронијско изучавање врста у српској књижевности (број 148009А), који се, под руководством проф. др Марије Клеут, уз финансијску подршку Министарства науке РС спроводи на Одсеку за српску књижевност филозофског факултета у Новом Саду.

[1] Љиљана Пешикан-Љуштановић, *Крхки водич кроз таму*, у књизи: Урош Петровић, *Пети лептир*, Лагуна, Београд 2007, 119 (Сви даљи цитати биће из овог издања, означени скраћеницом *Лептир* и бројем стране.)